

dekken, dat zoo weinigen voor de vragen van den grondslag warm liepen.

H. Prof. Holwerda teekent hierbij aan:

Deze insinuatie blijve voor rekening van Drs van D. Overigens is zijn redeneering: „veelszins aanvaardbaar betoog“ — „emotioneele conclusie“ — „separatistische tendenzen“ nogal zonderling. Hoe komt hij opeens tot de sprong van emotionaliteit tot separatisme? Misschien door meer emotioneele dan redelijke verknochtheid aan de V.C.W.?

I. Antwoord van prof. Holwerda:

Onjuist, Het kerkbegrip was in mijn speech al direct op den voorgrond gesteld, en bleek in de debatten over art. 2 beheerschend.

J. Hierop geeft prof. Holwerda dit bescheid:

Genoemde heeren hebben evenals ik dat verband niet maar gesteld, doch uitvoerig gemotiveerd. Ik weet wel, dat de meerderheid dat verband loochende. In mijn dankbrief heb ik hieromtrent het volgende geschreven: „Prof. Dooyeweerd betoogde, dat het kerkelijk conflict hieraan te wijten was voor een deel, dat men niet genoeg rekening had gehouden met het onderscheid tusschen de Kerk als koninkrijk Gods en de kerk als tijdelijk samenlevingsverband. De kerkelijke tucht in den zin van Zondag 31 zou alleen mogen worden toegepast bij loochening der grondwaarheden. Maar daarnaast is er de kerk als tijdelijk samenlevingsverband, met haar leerspraken en met de noodzaak van discipline maatregelen tegen menschen met wie geen huis te houden is. Zoo ongeveer drukte Prof. D. zich uit. Als ik het goed begrepen heb, beteekent dit: Kerk (= koninkrijk Gods) heeft de Waarheid; wie die loochent is Scheurmaker en voorwerp van Tucht; gróve zonde; dan geen deel in het Rijk van Christus.

Daarnaast: kerk (= tijdelijk samenlevingsverband) heeft waarheidjes, die nogal wisselen (1905, 1942, 1946), doch die zoolang ze niet als onwaar teruggenomen zijn door een synode, waarheid zijn en daarom bindend; wie ze verwerpt is scheurmaker en voorwerp van tucht, en wordt uitgehannen, neen niet uit het Rijk van Christus Jezus, maar uit (laten we zeggen) het rijkje van Prof. Ridderbos c.s.

Prof. D. kan beter weten: het was bij ons geen discipline maatregel (kerk, waarheid, scheurmaking, tucht). Men heeft alle hoofdletters gebruikt toen het erom ging ons uit te bannen (Avondmaalsformulier, artikel 80 K.O.). Ik verwerp de onderscheiding van Prof. D. hartgrondig: hij en ik belijden iets anders omtrent de kerk. Met deze onderscheiding wordt letterlijk alles gerelativeerd. Doch twee dingen begrijp ik nu niet:

a. Prof. D. die deze onderscheiding zoo met klem verdedigt, die denkt in de reeksen Kerk-kerk, Waarheid-waarheid, Tucht-tucht, die dus zegt: let op het onderscheid tusschen hoofdletter en kleine letter, bedoelt toch iets anders. In concreto wil hij de leden der vereniging niet op de hoofdletters doen letten: hij leert ons allen stiekum de hoofdletters die zwart op wit staan, door kleine letters te vervangen.

b. Prof. D. wilde de kerkelijke papieren geen gezag toekennen buiten het terrein der kerk; ze golden alleen voor dat eene terrein. Dat beteekent dan toch, dat men binnen de kerk zich wel aan de kerkelijke papieren dient te houden. Maar hij doet het, als het er op aan komt, niet en zijn medestanders evenmin. De consequentie van zijn standpunt was immers geweest, dat hij nu in ieder geval de kerkelijke vonnissen naar de kerkelijke papieren beoordeeld had, en geconstateerd: ze zijn uitgeworpen in strijd met Schrift, Belijdenis en K.O.; ik conformeer me nimmer. Doch het tragische is: als het meenens wordt, dan doet hij het niet. Want op dat moment komt hij aandragen met een filosofische onderscheiding, en zegt: die vonnissen zijn niet zoo erg; dit raakt slechts de kerk als tijdelijk samenlevingsverband. D.w.z. ook hun kerkelijke houding wordt beheerscht niet door kerkelijke formuleren, doch ook filosofische formules. Dit nu acht ik funest. De filosofie krijgt nu volop heerschappij in de kerk; de kerkelijke formuleren hebben ook in de kerk slechts gezag nadat ze een filosofische verdunning en uitholling hebben ondergaan. Doch laat men dan ook rondut zeggen: norm ook voor het kerkelijk handelen is de wijsbegeerte der wetidee. We zijn eerst de kerk uitgeworpen op grond van de theologische inzichten van Prof. Ridderbos c.s.; doch daarna zijn we door U in den steek gelaten op grond van wijsgeerige onderscheidingen.

Tot zoover prof. Holwerda.

We zijn genoopt, hier af te breken, en hopen in ons volgend nummer verder te gaan. K. S.

## Wat leeft er in de zendingskringen der synodocraten? II.

Men herinnert zich uit den tijd van Adolf Hitler de formatie der „Duitsche christenen“.

Vóór Hitler's staats-totalitarisme zou niemand iets kwaads hebben durven zeggen van „duitsche christenen“.

Wel ná dien.

Want toen ging die benaming beteekenen: christenen, die vóór alles het „Deutschtum“ willen doen gelden; die eerst den deutschen staat met zijn pantheïstische filosofie en zijn rassen-theorie willen doen leven en heerschen en laten bevelen, en daarna de kerk, de gelijkgeschakelde.

Juist toen zóó het woord „duitsch“ in die woordverbinding begon op te duiken, juist toen moest de ééne deutscher in Christus' naam den anderen in het aangezicht gaan weerspreken. De ééne zei: zoek eerst het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid en alle deze dingen zullen u toegewor-

pen worden. De ander: geloof eerst in het „koninkrijk“ van Adolf Hitler en aan zijn immanente gerechtigheid en alle deze dingen zullen u gesubalterneerd worden — door gelijkgeschakeling.

Iets dergelijks nu als Hitler in Duitschland bereikt had, en wat Mussert in Nederland poogde te verwelken, en wat Koning Willem I als „verlicht despot“ in Indië beoogde (zie mijn brochure over de dogmatische beteekenis der Afscheiding), dat heeft Soekarno op Java („Indonesië“) gezocht.

Hij deed dit met schending der wet en der trouw. En niet zonder in anderen met den kogel gestraft te verdraad.

En onder scheldwoorden tegen de „nederlanders“, die „buitenlanders“ (!)

En onder het uitspreken der (door een javaanschen dominee in Nederland verneembaar gemaakte) waarschuwing, dat Nederlanders gewantwoord werden, en niet meer mochten komen voorloopig (ds Probawinoto, voorzitter van de delegatie van „de“ kerken in „Indonesië“, tegenover ds Gramberg als voorzitter der delegatie van „BUITENLANDSCHE“ (!) kerken (de nederlandse zijn buitenlandsche!))

Alles moest ginde „indonesische“ worden! Zoekt eerst het koninkrijk der indonesische merdeka en zijn revolutionaire gerechtigheid, en al deze dingen zullen u ingeschakeld worden. Oordeelen wij personen? Neen — evenmin als we den duitscher Müller oordeelen als persoon.

Nu zeggen wij niet, dat alles wat door christenen in den oorlogstijd of daarna op Java gedaan is, en den naam „Indonesië“ voert, op één lijn staat met de creaties der „Duitsche christenen“.

Wij zeggen wel, dat de christenen, die er toen waren, en zich door de revolutieperiode heen gewerkt hebben, het bewijs, dat zij beter en anders zijn dan die „duitsche christenen“, hierin zullen moeten leveren, dat zij zelf alle revolutionaire praxis in kerk en maatschappij, in prediking en ziekenzorg, huten als de pest, en geen „indonesische“ namen in hun vaandels zullen borduren, tenzij eerst de confessionnele trouw gegarandeerd, en de kerkelijke orde bewaard is. Ze zullen moeten bewijzen, dat ze geen pedant pendant der „Duitsche christenen“ zijn, en dit wel hierdoor, dat ze niet zoozeer om (des orde-verstorenden) Nauta's wil, doch om Christus' wil het woord bewaren, dat Nauta in '44 door de kerk liep te reciteeren: laet alle dingen eerlijken met orde geschieden. Dat is: weest geen scheurmakers, door over en weer te preeken (wat ze hebben gedaan, ondanks art. 3 K.O.), door binnen het kerkverband en dan los van de K.O. op eigen houtje te beslissen (wat ze hebben gedaan, zie artikel verleden week), door u met velen, als ze maar indonesisch is, te associeeren, ook al moet het confessionnele in zó'n contact worden geschonden (wat ze hebben gedaan).

En daarom kunnen de deputaten der synodocraten, inclusief ds Duursema (en zulke schorrsers) wel zeggen: wat ze in oorlogstijden daar in Java hebben opgebouwd, was een bewijs van groeiende zelfstandigheidsbeseffen, maar — wij loopen er niet zóó maar in. We vragen: wat was het vóór „zelfstandigheid“? Die van den gerijpten, meerderjarig geworden gehoorzamen zoon? Of soms die van den meegetroonden revolutionair? (politiek, kerkelijk, of beide)?

Als we dan lezen van de oprichting (in of na oorlogstijd) van indonesische organisaties voor onderwijs en ziekenzorg, dan geven wij nog geen applaus, vóór we iets meer weten. Ook de „Duitsche christenen“ deden aan „winterhulp“. Maar Christus bleef diakonen schenken onder de „gaven“ van Efeze 4. Ook de „Duitsche christenen“ hadden hun scholen; maar Christus gaf een doopsbevel, aan ouders in de belijdende kerk, de ware, in Nederland, de ware in Duitschland, de ware op Java. De ware vergadering (kerk) was die, welke vergaderde overeenkomstig artt. 27—29 der Belijdenis.

Maar op Java hadden de dominees, die in Eindhoven onlangs toegesproken en met fluweelen handschoenen aangepakt zijn (zij waren wel wat anders dan Holwerda en H. J. Schilder voor de synode) al lang besloten, de kerk anders te vergaderen, dan daar in artt. 27—29 of althans in de aangenomen Kerk- en Zendingsoorde staat (wij publiceerden bewijzen). En ze hadden vergaderingen belegd, waarop zij met anderen van andere confessies samenkwamen, en de nederlandse deputaten mochten alleen „onderhandelen“ als ze die feiten voor lief namen. En als dan op zó'n vergadering, die Ridderbos-Nauta even goed in de maling neemt als ons, ook afgevaardigden zijn van „Indonesische christenen“, b.v. van de Badan Oesaha Pandikan Kristen Indonesië (Indonesische vereniging voor Christelijk onderwijs), dan krijgen wij de sterke neiging dr Ridderbos te vragen: hoe springen ze daar met Middelburg 1896 en met uw Utrecht '44 en met de aangenomen Kerkorde en Zendingsoorde om? Ik zal maar voor hem antwoorden: ze lachen erom. Uw werk, dr Ridderbos, komt in het vuur; pas op, dat gij niet een stuurman gaat blijken, die zig-zag vaart, de huik naar den wind hangende, gelijk dr H. H. Kuyper ten dage van Mussert, alzóó gij in de periode-Soekarno. „Roep uit de keel, houd niet in“. Algemeene stem-

men vóór de suggestie-44, en weer algemeene stemmen voor de totaal andere suggestie-48, dat is opium voor u zelf en 't andere kerkvolk. Waarom wordt u geen oppositie gegund? Soms omdat gij ze zelf niet woudt verdragen? Uw deputaten roemen, dat die indonesiërs de nu eenmaal zelf genomen verantwoordelijkheid niet meer uit handen willen geven. „Willen“, staat er. Is dat nu óók artikel 31, interpretatie-Ridderbos I of II of III? En als de indische kerken, waarheen uw afgevaardigden zijn heengereisd, zich, zonder iets aan „het kerkverband“ vóór of na te willen vragen, tevoren al HEBBEN vereenigd in de Dewan Permoesta-waratan Geredja Geredja di Indonesia (Raad van kerken in Indonesië), welke Raad een federatief lichaam is, met doopsgezinden en chinezen, enz.; en als die indische kerken de zaken van de zending en de verhouding tot „de zending“ („de“) „zelfstandig“ HEBBEN geregeld en blijven regelen, komt gij dan achter de feiten aan, ja of neen? Indien ja, is dan het doen-alsof-de-neus-bloedt soms het decorum, het „sieraad“ van Psalm 93:5? Dat uw werk van '44 zóó gauw binnen uw eigen kerkverband in het vuur zou komen, dr Ridderbos, dat hadden zelfs wij niet gedacht. De capitulatie was slerijk; maar ze had haar naam moeten noemen. Uw „volksken“ had dan misschien nog eens gedacht aan 1944. Nu hebben ze alleen maar gezegd: wat 'n zegen, wat 'n zegen, we hebben alwéér een overgenoegzame eenparigheid beleefd.

Dat alle zendingsarbeid tenslotte haar doel bereikt, indien op wettige wijze het zendingsterrein kan verlaten, en de verantwoordelijkheid op de aldaar geplante kerken zelf gelegd worden kan, dat betwist onder ons niemand. Maar daar loopt het hier niet over. Dit is aan de orde, dat dezelfde God, dien Gij hebt genoemd in 1944 als uw Autorisator tegen „revolutionairen“, u in 1948 een heel stel van dielieden voor de voeten gelegd heeft, en gezegd heeft: Ridderbos, ze hebben ook op uw standpunt honderd maal meer aangedurfd dan al uw geschorsten van '44, — welnu, — recht is recht, o dr Ridderbos. ALS gij het zendingsterrein verlaat, en ALS gij „de“ javaansche kerken (welke, welke?) den last voortaan alleen wilt laten dragen, dan moet dat om niets anders gebeuren, dan omdat gij Mijnen Geest wilt volgen in den door Hem aan de ware kerk in trouw aan de door u bezwoeren (en aangelengde) belijdenis geschonken zegen. Maar uw eigen deputaten durven er niet om heen, toe te geven, dat óók de invloed der Japansche propaganda of der „politieke spanningen“ de „zelfstandigheidsneming“ der Javanen heeft beheerscht en zelfs „het tempo“ ten eerste bespoedigd“. Dr Ridderbos, Gij hebt in oorlogstijd geroepen: bespoedig het tempo, want de revolutie mag geen oogenblik onweersstaan blijven. Thans wordt (maar voor 't volk is 't verzwegen) bekend, dat in den zelfden tijd Javanen riepen: bespoedig het tempo, want onze revolutie mag geen oogenblik weerstaan worden. Ik heb het nu verder alleen maar over de kerkelijke revolutie. En wat doet gij nu? Hebt gij nu geroepen om den kerkelijken weg? Hebt gij nu gezegd: eerst terug, en dan zullen we op de volgende synode verder zien? Neen — gij hebt „de wet“ alweer veranderd, en uw deputaten-schorrsers helpen al te voren den weg bereiden. De „ontwikkeling“, „der“ Javaansche kerken was met „normaal“; dat geven uw eigen deputaten toe. Helaas, ze was in DIEN zin niet normaal, dat ze revolutionair was. Geen „ontwikkeling“, doch afval, het oude probleem van „Israël“ en de „Baïls“.

En wat hooren uw kerkmensen daarvan? Ze vernemen iets over een juffrouw, die maar geen stichtelijk woord meer spreken moet (al zult ge 't dezen keer door de vingers zien.....). Maar over de bezegelde revolutie hooren ze niets.

Gelijk zij ook niet tot zich voelen doordringend, dat uw deputaten officieel zich den naam van buitenlanders hebben laten aanleunen. De Koningin, minister Beel, buitenlanders? K. S.

## het ontwerp voor een kerkorde der nederlandsch hervormde kerk.

November 1947 ontvingen Prof. Dr S. Greljanus, Dr F. L. Bos en Prof. P. Deddens van de Commissie, belast met het ontwerpen van een nieuwe Kerkorde voor de Ned. Herv. Kerk de uitnodiging tot een conferentie, te houden op 20 Februari te Nunspeet, terwijl later bericht werd, dat de vergadering zou duren van 19—21 Februari. Deze Commissie wordt gevormd door de Heeren S. F. H. J. Berkelbach van der Sprenkel, J. Boonstra, E. Emmen, K. H. E. Gravemeyer, Th. L. Haitjema, O. Noordmans, A. A. van Ruler, J. Severijn, G. Vixseboxse, H. de Vos, H. M. J. Wagenaar, H. J. F. Wesseldijk en W. A. Zeydner. De brief was geadresseerd aan de Gedelegeerden der Gereformeerde Kerken Prof. Dr D. Nauta, Prof. Dr G. M. den Hartogh en Dr L. Praamsma, en aan de Gedelegeerden der Geref. Kerken (art. 31 K.O.) voor het overleg inzake de Kerkorde. Als Gedelegeerden van deze laatste Kerken werden dan genoemd de broeders, hierboven genoemd. Toen onzerzijds bezwaar gemaakt werd tegen den